

Testépítő szubkultúra a vádlottak padján

The accused bodybuilder subculture

Ritter Ildikó

tudományos munkatárs
Országos Kriminológiai Intézet,
Bűnözés-kutatási és Elemzési Tudományos Osztály
ritter@okri.hu

Absztrakt

Cél: A testépítő tevékenység széles körű elterjedése és a szubkultúrához kapcsolódó nyílt teljesítményfokozószer-használat növekvő egészségügyi és gazdasági kockázatai a 21. századra „bevonzották” a büntetőjogi szabályozást mint társadalmi eszközt a problémakezelésbe. A tanulmány a jogérvényesülés és az elkövetői kör jellemzőit veszi górcső alá.

Módszertan: A szerző az általa 2022-ben, országos teljes mintán, dokumentumelemzés módszerével, a 2014–2021 között ismertté vált teljesítményfokozó szerrel visszaélés bűncselekmények jellemzőiről végzett kriminológiai vizsgálat főbb eredményeit adja közre.

Megállapítások: A kutatás eredményei azt jelzik, hogy a teljesítményfokozó szerhasználatot, illetve annak üldözését „senki nem veszi komolyan”. Az aláírt nemzetközi egyezmények ratifikációjával kipipáltuk a nemzetközi kötelezettségeinket, de a végrehajtáshoz ténylegesen szükséges keretek és eszközök hiányoznak. A teljesítményfokozó szerek, hamis vagy vényköteles, illetve a Magyarországon nem engedélyezett gyógyszerek iránti egyre szélesebb globális kereslet és az e-kereskedelem által megkönnyített beszerzés azt eredményezi, hogy egy roppant tőkeerős piac épült ki, amely dinamikájában közelít és össze is ér a kábítószerpiaccal. Kiemelendő, hogy az elkövetők körében a testépítők és a személyi edzők mellett jelentős a rendőrök érintettsége.

Érték: A kutatási eredmények képet adnak arról, hogy milyen profilú elkövetők ellen és milyen szerekekkel történő visszaélések kapcsán indulnak a hazai eljárások, illetve azt is tükrözik, hogy milyen mintázatok jellemzők az elkövetésekben és az ítélkezési gyakorlatban.

Kulcsszavak: testépítés, teljesítményfokozó szer, gyógyszerhamisítás

Abstract

Aim: Due to the widespread of bodybuilding activities and the growing health and economic risks of the open use of performance-enhancing drugs associated with the subculture, criminal law regulation as a social tool became involved in problem management. The study examines the characteristics of law enforcement and the group of offenders.

Methodology: The author presents the main results of the criminological scientific research she conducted in 2022, on the entire national sample, using the method of document analysis, on the characteristics of performance-enhancing drug abuse crimes that became known between 2014–2021.

Findings: The results of the research indicate that „no one takes seriously” the use of performance-enhancing drugs and its prosecution. By ratifying the signed international agreements, we have ticked off our international obligations, but the frameworks and tools actually required for implementation are missing. The ever-widening global demand for performance-enhancing drugs, fake or prescription drugs, or drugs not authorized in Hungary, and the procurement facilitated by e-commerce, result in the development of an extremely capital-intensive market, which in its dynamics approaches and even matches the drug market. It should be noted that, in addition to body builders and personal trainers, among the offenders, the involvement of the police is significant.

Value: The research results give an overview of what kind of offenders and what kind of substance abuse procedures are initiated in Hungary, and also reflect what patterns are typical in the offenses and in judicial practice.

Keywords: body building, performance enhancing drugs, drug counterfeiting

Bevezetés

A Sally McNeil történetéből készült, a testépítő szubkultúra világát is látványosan bemutató dokumentumfilm-sorozatot *Killer Sally* (magyarul: A gyilkos testépítő) címmel, 2022 őszén mutatta be a Netflix ([URL1](#)). A főszereplő, a korábbi tengerészgyalogos, illetve testépítő Sally, nyolc év szexuális és fizikai bántalmazás elszenvédését követően, 1995-ben megölte a bántalmazó, szintén extengerészgyalogos és bodybuilder férjét, Ray McNeilt. A nő a következő mesélte az *RX Muscle* magazinnak: „*[A] bántalmazás egyenes következménye volt annak, hogy Ray anabolikus szteroidokkal pumpálta tele magát. Az anabolikus szteroidok okozták azt, hogy Ray erőszakos volt velem. Amikor 1987-ben összeházasodtunk, fogalmam sem volt arról, hogy szteroidokat használ. Nem*

tudtam, hogy milyen dűhrohamokat válthatnak ki ezek a szerek, és hogy a lelket is kiveri majd belőlem miattuk.” (URL2).

A filmsorozat a személyes drámák mellett egyben az 1990-es évek amerikai testépítő szubkultúrájának hiteles lenyomata. Túl az 1930–1940-es évek Santa Monica-i Muscle Beach-én („Izompart”), amely a testépítő kultúra és életstílus bölcsője volt (Locks & Richardson, 2012), a nyolcvanas évek végén kezdődött az a folyamat, amely a fehérjedús, egészséges táplálkozás és tudatos életvitel mellett az újonnan megjelent mesterséges hormonok, izomtömeg-növelő szerek, az anabolikus szteroidok fogyasztásának elterjedését eredményezte a testépítők körében (Andreasson & Johansson, 2019). Habár a testépítő- és a fitnesskultúra ebben az időben egyre népszerűbbé vált, annak árnyoldalai is kezdtek kirajzolódni. Az izomtömeg-növelésre és teljesítményfokozásra használt szubsztanciák mellékhatásai kezdetben még ismeretlenek voltak, de hamar szembesültek ezekkel nemcsak a szerhasználók, de a hozzátartozók és az orvosok is.

Hazánkban a testépítés ez idő tájt még gyerekcipőben járt, „gyakran a lakótelepeken garázsokból kialakított edzőtermekben zajlott” (Németh, Gál & Szekeres, 2020). Habár 1970-ben rendezték az első magyar bajnokságot, széles körű elterjedésére egészen a 2000-es évekig kellett várni, ahogy a testépítő szubkultúra egyik sajátosságának, a teljesítményfokozószer-használat mellékhatásainak kiterjedt megjelenésére is.

„Teljesítménykényszer” a bűnöző szubkultúrában

A 2013-ban, majd 2019-ben a kínálati kábítószer-bűnözés és az igazságszolgáltatás arra adott válaszait vizsgáló kutatásaim során (Ritter, 2013; 2019) több alkalommal is találkoztam olyan ügyekkel, ahol lehallgatott telefonbeszélgetésekben, megfigyelt üzenetváltásokban szó esett teljesítményfokozó, de kiváltképp potencianövelő szerekről, és azok hatásairól. Kezdetben nem tulajdonítottam neki nagy jelentőséget, csak konstatáltam, hogy miközben a hazai bűnöző szubkultúra azon része, amely komoly kábítószerkereskedelmi tevékenységet folytat, lelkes és gyakori használója az illegális potencianövelő, illetve egyes teljesítményfokozó szereknek, és ezekkel kapcsolatos élményeit izgalmas részletességgel osztja meg ismerőseivel. A 2000-es évek elején a bűnözői szubkultúrában egyre szélesebb kereslet mutatkozott az ilyen típusú szubsztanciák iránt, majd később – felismerve ennek piaci potenciálját és a belőle származtatható, a kábítószer-nél kisebb kockázattal realizálható, gyors extraprofitot – egyes kis- és középvállalkozók felvették kínálatukba ezeket a szereket is. Ugyanakkor a piac többségét alkotó mikrovállalkozók szintjén

szervesen a testépítő szubkultúrához kötődött és kötődik ma is ezeknek a szerekeknek a kereskedelme.

A teljesítményfokozó szerek használatának elterjedtségéről hazánkban nem készültek még felmérések, így nem rendelkezünk erről adatokkal, ahogy a jelenséghez társuló bűnözés morfológiájának és tényleges nagyságának terjedelméről sem.

Ugyanakkor 2022-ben, országos teljes mintán, dokumentumelemzés módszerével vizsgálatot végeztem a 2014 (ebben az évben detektálta a kriminálstatistika az első esetet) és 2021 között ismertté vált teljesítményfokozó szerrel visszaélés bűncselekmények jogérvényesüléséről, arról, hogy a hatályos jogszabály alkalmazása képes-e elérni a jogalkotói célt, alkalmas-e a sporttevékenységgel kapcsolatos teljesítményfokozás visszaszorításának elősegítésére. Vizsgáltam továbbá, hogy milyen profilú elkövetők ellen és milyen szerekekkel történő visszaélések kapcsán indulnak a hazai eljárások, illetve hogy felfedezhető-e valamilyen mintázat az elkövetésekben, az elkövetők jellemzőiben és az ítélkezési gyakorlatban.

Hibrid szabályozás

Teljesítményfokozó szerek vagy doppingszerek kifejezés alatt a Nemzetközi Doppingellenes Ügynökség (World Anti Doping Agency – a továbbiakban: WADA) évente megújuló tiltólistáján szereplő hatóanyagok és az azokból készített készítmények értendők ([URL3](#)), és e listán szereplő szubsztanciák az elkövetési tárgyai a teljesítményfokozó szerrel visszaélés (Btk. 185. §) bűncselekménynek is. Ezek között számos olyan anyag található, amely a hatályos jogi rendelkezések alapján kábítószernek, pszichotróp anyagnak, gyógyszernek vagy Magyarországon nem engedélyezett gyógyszernek is minősülhet az elkövetés körülményeitől és az elkövetői magatartástól függően.

A teljesítményfokozó szerrel visszaélés bűncselekmény különös kegyeltje a jogalkotónak. A tényállás nehezen illeszkedik a hazai jogrendbe, hiába igyekezett a jogalkotó a kábítószer-bűncselekmények kaptafájára szabni a szabályozást, és hiába rugaszkodott ennek kétszer is neki, a jelenség valahogy kifog rajta.

Hazánk 1989-ben csatlakozott az Európa Tanács (ET) 135. számú Doppingellenes Egyezményéhez. Az egyezmény aláírásával Magyarország vállalta, hogy alkotmányos keretei között megteszi a lépéseket a tiltott doppingszerek és módszerek sportban való alkalmazásának és hozzáférhetőségének visszaszorítása érdekében. Az első kifejezetten doppingellenes jogszabály a 86/1998. (V. 6.) kormányrendelettel a sportról szóló 1996. évi LXIV. törvénybe iktatott módosítás volt, amely a meg nem engedett teljesítményfokozó szerek, készítmények

és módszerek használata tilalmának szabályairól rendelkezett. Ezzel egy időben, a 1998. évi LXXXVII. törvény 65. §-a beiktatta az 1978. évi IV. törvénybe a visszaélés teljesítményfokozó szerrel vagy módszerrel tényállást (283/B. §), amely 1999. március 1-jével hatályosult, és amelyet az Alkotmánybíróság alaki hiányosságok okán a 47/2000. (XII. 14.) AB határozattal megsemmisített. A jogalkotó a kérészetű, 1978. évi IV. törvénybe illesztett visszaélés teljesítményfokozó szerrel vagy módszerrel tényállást (283/B. §) követően, habár számos rendelkezés született a doppingjelenség szabályozására, a büntetőjogot több mint egy évtizedig nem vonta be. A 2012. évi C. törvény megszületésével azonban ismét teret kapott a büntető jogszabályi környezet a jelenség kezelésében. A jogalkotó a korábbi tényállást erősen módosult tartalommal és új címmel (185. § Teljesítményfokozó szerrel visszaélés) iktatta be a 2012. évi C. törvénybe, ahol azóta is változatlan formában szerepel. Míg az „első” visszaélés teljesítményfokozó szerrel vagy módszerrel tényállást alapvetően az ET 135. doppingellenes egyezményében foglaltak határozták meg, addig a jelenleg hatályos szabályozást elsősorban az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) létrehozásáról szóló 2009/371/IB tanácsi határozat mellékletében foglaltak.

Az elhatárolási kérdések körében kiemelendő, hogy a Btk. büntetni rendeli az egészségügyi termék hamisítását (186. §), illetve 2019. január 1-je óta – átvéve a gyógyszerekkel kapcsolatos visszaéléseket – a gyógyszerhamisítást (185/A. §). Az egészségügyi termékek (köztük a gyógyszerek) hamisítása büntetőjogi szabályozására az „új Btk.” keretei között került sor. Ezzel Magyarország megteremtette az Európa Tanács egészségügyi termékek hamisításáról és más hasonló bűncselekményekről – ideértve a közegészség veszélyeztetését is – szóló egyezményéhez, a Medicrime Egyezményhez való csatlakozás büntetőjogi feltételeit. Magyarország 2014. január 9-én ratifikálta az egyezményt (2013. évi CCVIII. törvény). A teljesítményfokozó szerrel visszaélés és a gyógyszerhamisítás tényállások nemzetközi egyezmények ratifikációinak olyan „interiorizációi”, amelyek elkövetési tárgyai azonosak lehetnek. Sőt akár a kábítószer-kereskedelem és kábítószer-prekurzorral visszaélés elkövetési tárgyaival is mutathatnak egyezést. Az elhatárolás szempontjából a célzat a meghatározó. A tényállás kényszer szülte létrejöttét nem ellensúlyozza, hogy a teljesítményfokozó szerrel visszaélés elkövetési magatartásai és a gyógyszerhamisítás tényállások nem harmonizálnak egymással, sőt az egyes elkövetői magatartásokhoz társuló mennyiségi határértékek is különböznek.

Mivel a jogalkotó a nemzetközi egyezményekhez való csatlakozás okán, az abban foglaltak teljesítése érdekében alkotta meg a fenti tényállásokat, és tette büntetendővé az abban szereplő magatartásokat, ha az egyezmény szövegében nem szerepelt egy adott magatartás, a jogalkotó nem tette tényállási elemmé.

Így lehetséges, hogy a teljesítményfokozó szerrel visszaélés és 2019. január 1-je óta a gyógyszerhamisítás tényállások eltérő elkövetési magatartásokat tartalmaznak, ugyanakkor hasonló, de akár azonos elkövetési tárgyakat. Jogi szempontból akár lehet releváns is az eltérés, azonban az életszerűség szempontjából több kérdés merül fel, mindenekelőtt tekintetbe véve azt, hogy ezen bűncselekmények kereskedelmi tevékenységet folytató elkövetői egyidejűleg jellemzően többféle, teljesítményfokozásra, illetve egyes teljesítményfokozó szerek mellékhatásainak kompenzálására szolgáló, számos esetben magyarországi forgalomba hozatali engedéllyel nem rendelkező gyógyszereket is kínálnak, mivel a szerhasználók jellemzően együtt vásárolják meg és használják ezeket.

A piacról – röviden

A teljesítményfokozó szerek piaca egy jól prosperáló, a kábítószer- és a gyógyszerpiaccal összeérő kínálati piacot működtet, amelynek haszonélvezői az előállítók, a gyártók, a kereskedelmi tevékenységet folytató csoportok és vállalkozások. Az élsport területét a hazai szabályozás bevezetése óta elkerülte a büntetőjogi felelősségre vonás, ha elő is fordultak doppingvétségek, azokat a Magyar Antidopping Csoport, a WADA-val történő együttműködés keretében, saját hatáskörben rendezte, kínálati oldali elkövetők felderítését célzó nyomozás egy sem folyt. A hazai felderítés, hatósági észlelések a szabadidősporthoz kapcsolható edzőtermi testépítő szubkulturát, illetve a külföldről nagytételben, kereskedelmi céllal rendelt illegális árukat érintik.

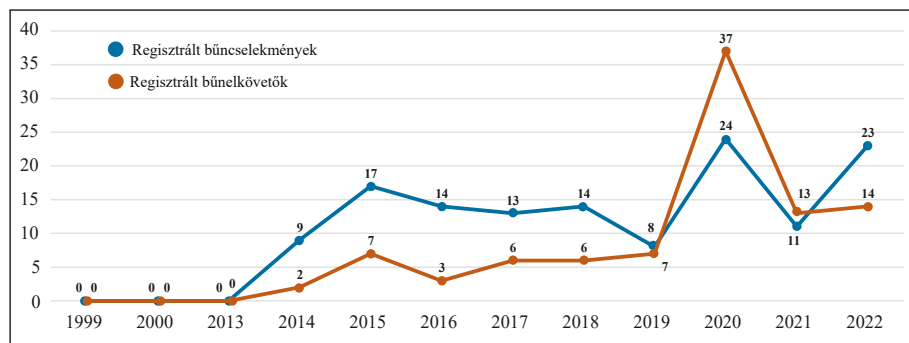
A nyílt interneten számos weboldal található, ahol kedvezményesen vásárolhatók teljesítményfokozó és potencianövelő szerek. Szemben a kábítószerekkel, a teljesítményfokozó szerek kínálati piacán a kiskereskedők kevésbé konspiratívok. Ráadásul a testépítő szubkulturában teljesen elfogadott a doppingszerek használata, a testépítő versenyek célja a minél nagyobb és látványosabb izomtömegek bemutatása. Ezek iránt a rendezvények iránt határozottan nagy az érdeklődés, komoly piaci értéket képviselnek, és jelentős bevételt hoznak. A Nemzetközi Testépítő Szövetség pedig versenyeivel kvázi rábólint ennek a piacnak a működésére. Éppen ezért nem meglepő, hogy nemcsak hogy a Nemzetközi Testépítő Szövetség (IFBB) 2022-ben nem felelt meg a Nemzetközi Doppingellenes Szabályzat egyes rendelkezéseinek, de még az erről hozott határozat vonatkozásában sem kívánt élni a fellebbezési jogával, amellyel pedig számos WADA-beli, korábbi pozíciótól megfosztotta magát, egyszer s mind elismerve, hogy nem kíván nyíltan fellépni tovább a testépítő szubkulturában nyíltan jelenlévő doppingolással szemben ([URL4](#); [URL5](#)).

A hatósági észlelések alakulása

A következőkben az említett kutatás főbb eredményeit mutatom be. Először a kriminálstatisztikai adatok alapján vizsgálom, miként alakult a hatóság által észlelt teljesítményfokozó szerrel visszaélések száma a két érintett tényállás hatályossága idején, 1999 és 2000, valamint 2014 és 2022 között.

1. számú ábra

Az ismertté vált teljesítményfokozó szerrel visszaélés bűncselekmények száma 1999-ben, 2000-ben, illetve 2014 és 2022 között (N)

Forrás: Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENyÜBS).

Az ábrán jól látszik, hogy egyetlen eljárás sem indult visszaélés teljesítményfokozó szerrel vagy módszerrel bűncselekmény elkövetése miatt 1999-ben, illetve 2000-ben, az „első szabályozás” hatálya alatt, azaz a törvény hatályosulása, valamint az Alkotmánybíróság általi semmissé nyilvánítás között. A 2012. évi C. törvény hatálybalépését követően az elemszámok éves viszonylatban kimondottan alacsonyak, 2022-ig bezárólag mindösszesen 133 ilyen esetet regisztrált a hazai bűnügyi statisztika. A 2020. évi kiugrás egy „sok elkövetős ügyhöz”, a Cutler Gym-hálózathoz köthető (Ritter, 2022).

A mintába került ügyek 30,3%-ában, azaz közel harmadában a hatósági észleléshez nem társult gyanúsított. Mindössze az elkövetési tárgyat sikerült felderíteni és ismeretlen tettes ellen indult meg a nyomozás, azonban elkövetőt a későbbiekben sem sikerült társítani az ügyhöz. Ezek többsége a NAV által történt realizálásokhoz kapcsolódik. Jellemzően vagy a határon történő gépjármű-ellenőrzés alkalmával talált nagyobb mennyiségű teljesítményfokozó szert a hatóság, vagy a NAV Repülőtéri Igazgatóságának munkatársai foglaltak le kockázatelemzés módszerével olyan légitársaságok küldeményeket, amelyek teljesítményfokozó szereket és/vagy hazánkban nem engedélyezett gyógyszereket

tartalmaztak. Fontos kiemelni, hogy operatív felderítés/leplezett eszközök alkalmazása nem előzte meg a realizálást a vizsgált ügyekben, ellenben több olyan eljárás is folyt, amelynek során a NAV felderítését követően került sor a nyomozó hatóság részéről leplezett eszközök alkalmazására.

A teljesítményfokozó szerek hazai piacának rétegződése

A teljesítményfokozó szerek piacának tényleges kereskedelmi mintázatát a mintába került esetek alapján részlegesen lehetséges felvázolni, ugyanis nagybani kereskedőket nem sikerült a hatóságoknak találniuk. Négy jól elkülöníthető kereskedelmi mintázat volt megfigyelhető:

- belső körben történő átadói tevékenység – fogyasztói mintázat;
- belső körben történő forgalmazói tevékenység – mikrovállalkozás;¹
- szélesebb körű, jellemzően online kereskedelmi tevékenység – mikrovállalkozás;
- kiskereskedelmi jellegű tevékenység.

Belső körben történő átadói tevékenység – fogyasztói mintázat

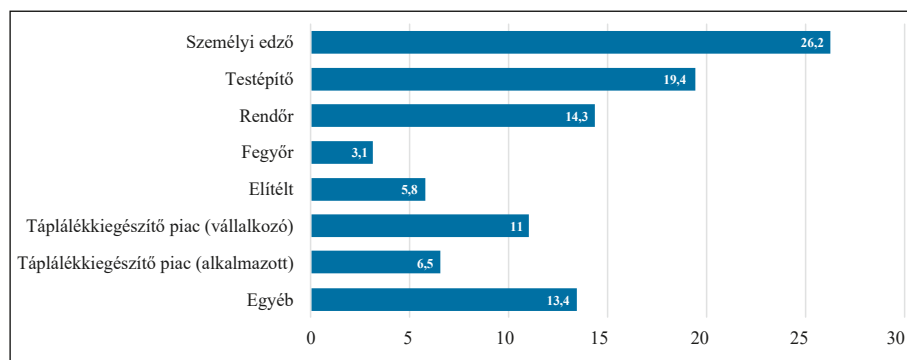
Számos legális és illegális termék beszerzésének módja, hogy egy személy vásárol meg többeknek egy adott terméket. Vagy azért, mert van ismeretsége, vagy azért, mert közelebb van a beszerzési forráshoz, vagy pedig azért, mert nagyobb tételben olcsóbb a termék, illetve a szállítási díj (e-kereskedelem). Nincs ez másként ebben az esetben sem. Mivel az érintett szerek sportteljesítmény-növelés céljából történő forgalmazása tilalmazott, így nehezebb beszerezni azokat. Ugyanakkor a fitnesztermek egyes, maguk is testépítéssel foglalkozó személyi edzői rendelkezhetnek olyan kapcsolatokkal, amelyekken keresztül beszerezhetik ezeket a termékeket és/vagy maguk is árusítanak ilyet. Több eset rámutatott, hogy erre azért kerül sor, mert a testépítő maga kéri a személyi edzőjét, hogy egyrészt javasoljon neki olyan szereket, amelyekkel e kívánt hatást elérheti, másrészt segítsen neki beszerezni azokat. Így azáltal, hogy valaki, aki testépítőket edz, maga is segít a biztonságos doppingolásban és forgalmaz is teljesítményfokozó szereket, népszerűbbé válik az érintettek között. Ez pedig több klienst és több bevételt eredményezhet.

¹ Az Eurostat (és a KSH is) az adatok nemzetközi összehasonlíthatóság érdekében a tíz fő alatti szervezeteket mikrovállalkozásnak, a 10–49 főt foglalkoztatókat kisvállalkozásnak tekinti. Én is ebben a fogalmi rendszerben használom a mikrovállalkozás és a kisvállalkozás kifejezéseket (URL6).

Ebbe a csoportba sorolhatók még azok a hivatásos állományba tartozó rendőrök, akik maguk is testépítők és egymástól szerzik be, egymásnak adják át a szereket. Figyelmet érdemel a rendvédelmi szervek dolgozóinak magas érintettsége a mintában (14,3%). A speciális szervek dolgozóinak (például Készenléti Rendőrség) munkaköréhez társuló követelmény a kiváló állóképesség és erőnlét, a jó fizikai állapot, sőt státusznövelő a fizikai erőnlét minél láthatóbb jele (a „kigyúrt test”). Ennek elérésére a doppingszerek relatíve gyors segítséget nyújtanak. A munkaadó lehetőséget is biztosít, hogy a dolgozók a munkaidőkeret terhére fizikai állóképességüket javítsák a Készenléti Rendőrség edzőtermében, amelybe külsősök is járhatnak, ahogy számos rendőr civil edzőteremben is edz. A társadalom azt várja a speciális erőktől, hogy külsőségekben is testesítsék és erősítsék meg a rendteremtő és rendfenntartó funkciójukat, azaz jó kiállású, izmos, ha nem is félelmet keltő, de fizikai adottságaikkal tiszteletet parancsolóak legyenek. És valljuk be, ennek ez az egyik útja. Az egész doppingjelenség és kezelésének Janus-arcúsága tükröződik vissza a rendvédelmi dolgozók doppingolásában.

2. számú ábra

Az elkövetők munkatevékenység szerinti eloszlása (%)

Forrás: Ritter, 2022.

A mintába került elkövetők negyede (26,2%) személyi edzőként dolgozott az elkövetés idején, és ehhez köthető a bűnelkövetése is. Ötödük (19,4%) testépítő volt. A rendőrök 14,3%-os érintettsége figyelmet érdemel. Ha hozzávesszük a fegyőrök részesedését is (3,1%), akkor a hivatásos állomány 17,4%-kal képviselteti magát az elkövetők között, ami azt jelzi, hogy minden hatodik mintába került személy közülük került ki. Ez pedig bizonyosan olyan probléma, amellyel foglalkozni kell, már csak azért is, mert ez az a bűncselekménytípus, amelynek

visszaszorítására, üldözésére nem fordít kiemelt figyelmet szinte senki, ugyanakkor, ha mégis ilyen nagyfokú a hivatásos állomány érintettsége, azaz „nem lehetett nem észrevenni” a cselekményüket, akkor a magas látencia alapján valószínűsíthető, hogy a tényleges bevonódásuk ennél jóval nagyobb mértékű.

Belső körben történő forgalmazói tevékenység – mikrovállalkozás

Az érintett személyi edzők egy része nem vagy alig profitál a forgalomba hozatalból, de vannak olyanok, akik kereskedelmi tevékenységként tekintenek a doppingszerek forgalomba hozatalára, és extraprofitál adják tovább a jellemzően az internetről megrendelt vagy külföldről behozott termékeket. Ebbe a csoportba sorolhatók a büntetés-végrehajtási intézetekben (BV) doppingszerekkel kereskedelmi tevékenységet folytatók is, illetve azok a személyek, akik az érintetteknek becsempészték azokat. Továbbá ide volt köthető még egy másik csoport: azok a mikrovállalkozók, akik szabadidejükben maguk is testépítéssel vagy fitnessszel foglalkoznak, mellette pedig vagy saját legális étrend-kiegészítő termékeket forgalmazó vállalkozói tevékenységet folytattak, vagy egy ilyen vállalkozás alkalmazottjaként tevékenykedtek. Ők voltak azok, akik jellemzően kis tételben, de profittal forgalmaztak testépítéshez használt doppingszereket és azok mellékhatásainak kezelésére szolgáló egyéb gyógyszereket, szubsztanciákat. Ezekben az esetekben vagy a legális termékekkel együtt, vagy azok mellett, „pult alatt” lehetett online és/vagy személyesen vásárolni a testépítéshez használatos szereket.

Szélesebb körű, jellemzően online kereskedelmi tevékenység – mikrovállalkozás

Ide sorolhatók azok a mikrovállalkozók, akik jellemzően e-kereskedelmet folytattak doppingszerekkel, illetve a testépítéshez használt egyéb szubsztanciákkal. Volt olyan személy a mintában, aki nem rendelkezett semmilyen legális jövedelemmel, kizárólag ilyen szerek online kereskedelméből származott a jövedelme. Az érintettek kereskedők többsége nem volt testépítő, de ezeknek a szereknek a piacán találták meg azt a tevékenységet, amely a kábítószerhez képest kis kockázatú, de gyors extraprofitot eredményez. Ebbe a csoportba tartozók között volt, aki saját weboldalt üzemeltetett a nyílt interneten, mások különböző internetes fórumokban, csoportokban tettek szert vevőkörre. Az ő beszerzési forrásaik a dark net, vagy jellemzően ázsiai nyílt neten tevékenykedő e-kereskedők voltak. A szállítmányok számos esetben nem Magyarországra érkeznek, hanem nagy csomagforgalmú európai repterekre (Amszterdam, Brüsszel), majd ottani postafiókokba, ahonnan gépjárművel szállítják Magyarországra azokat.

A kábítószerrel ellentétben a doppingszerek és a testépítő szerek online piaca egészen nyílt. Ebben nyilvánvalóan közrejátszik a jelenség jogi megítélése és szabályozása is; ide értve a keresleti magatartások büntetlenségét. A nyílt interneten bármikor, bárki beszerezhet teljesítményfokozó szert, vagy annak hatásait ellensúlyozó, különböző, csak vényre kapható, vagy Magyarországon nem engedélyezett gyógyszert.

Az ebbe a csoportba tartozó személyek a teljesítményfokozó szereken kívül más anyagokkal (gyógyszerek, kábítószer) is kereskedtek mikrovállalkozói szinten.

Kiskereskedelmi jellegű tevékenység

Habár ebből a típusból volt a legkevesebb a mintában, de volt két olyan ügy, ami idesorolható. Ezek olyan üzletszerűen, illetve bünszövetségben elkövetett cselekmények voltak, ahol vagy egyfajta hálózati kereskedelem, franchise-értékesítés volt megfigyelhető (Cutler Gym-ügy), vagy pedig szervezett formában, nagy tételben történő országba behozatal és eladás, vagy alapanyag (prekurzor) „feldolgozása” és eladása, akár külföldre is (Omegainfo-ügy). Ez utóbbi eset kapcsán már megjelent a többféle anyag (kábitószer-prekurzor és teljesítményfokozó szer) nagyobb mennyiségű országba történő behozatala. Míg a Cutler Gym esetében az elkövetők (vagy átadóként vagy mikrovállalkozóként) egy hálózat részesei voltak, addig az Omegainfo-ügyet egy konspiratív, jól szervezett, nagybani külkapcsolatokkal rendelkező legális vállalkozás mögé bújtatott illegális kereskedelmi tevékenység jellemezte, ahol az érintettek, szemben a Cutler Gym-esettel, nem kötődtek a testépítő szubkultúrához, bár voltak kapcsolataik. Kizárólag az anyagi haszonszerzés motiválta a tevékenységüket.

A teljesítményfokozó szerek piaca három változó mentén működik és szerveződik:

- a legális piaci minták és szerepek,
- a hatósági észlelés kockázata és
- a keresleti piac.

Az illegális vállalkozások jellemzően a legális piaci minták és szerepek alapján, sőt számos esetben éppen egy legális vállalkozással együtt működtek. Ahhoz ugyanis, hogy jól prosperáljanak és biztonságosan működhessenek funkcionális és strukturális szempontból alkalmazkodniuk kell ahhoz a formális gazdasági környezethez, amelyben érvényesülni kívánnak. Csak úgy, mint a formális gazdaság esetében a piaci szerepek szintenként, de akár tranzakciónként is eltérőek lehetnek. Vannak elkülönült és összetett szerepkonstrukciók, de akár földrajzilag, akár a piaci hierarchia függvényében sokféle szerepkonstelláció

lehetséges egy azon gazdasági és társadalmi környezetben is. Flexibilis szerepstruktúrák határozzák meg a kínálati piacot, amelyek ezáltal, a helyzet függvényében gyorsan változhatnak. A piac egyik sajátossága, hogy a keresleti és kínálati piaci szerepek összemosódnak, a kereskedelemmel foglalkozók sok esetben maguk is használói ezeknek a szerepeknek, a szerhasználat pedig – mint azt korábban említettem – sajátos szubkultúrához köthető.

A hatósági észlelés kockázata jóval alacsonyabb, mint a kábítószer-bűncselekmények esetében, ugyanis a keresleti piac büntetlensége miatt a kereskedők és a kereskedelmi tevékenység jóval nehezebben észlelhető és kiváltképp bizonyítható.

Kriminális portfólió

A teljesítményfokozó szerrel visszaélés bűncselekmény elkövetéséhez szükség van elkövetési tárgyra, hiszen csak annak szakértő által történt megerősítő vizsgálati eredménye alapján indulhat meg az eljárás, illetve a célzat bizonyítására. Amennyiben egy eljárás keretében többféle szubsztanciát lefoglal a hatóság, és a célzat is bizonyítható, a szakértői vizsgálat eredménye fogja meghatározni, hogy milyen bűncselekmények elkövetése miatt vonható a vélelmezett elkövető felelősségre.

Így egyazon eljárás keretén belül, ugyanazon elkövetési magatartás(ok)hoz kapcsolódóan, csupán az elkövetési tárgyak jogi besorolása alapján, akár több bűncselekmény is megvalósulhat.

A mintába került ügyek közel felében (47,6%) volt detektálható legalább egy „járulékos bűncselekmény,” azaz olyan elkövetési magatartás, amely közvetlenül kapcsolódott a büntetőjogi „doppingvétséghez”, de a jogi értelmezési keretek alapján más tényálláshoz volt köthető.

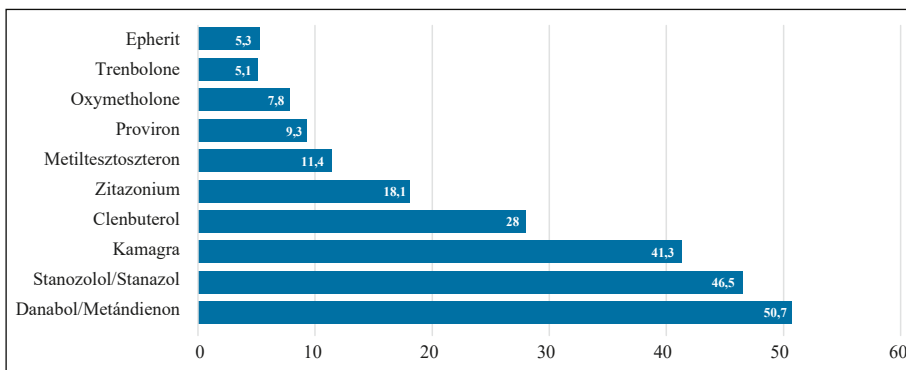
A teljesítményfokozó szerrel visszaélés mellett a gyógyszerhamisítás (4,5%) és az egészségügyi termék hamisítása (26,5%) volt a leggyakrabban megjelenő, úgynevezett „járulékos bűncselekmény”. (A gyógyszerhamisítás bűncselekmény tényállása csak 2019. január 1-jén lépett hatályba, addig az egészségügyi termék hamisítása bűncselekmény kiterjedt a gyógyszerekre is.) Továbbá az esetek 13,6%-ában valamilyen kábítószer-bűncselekmény társult még az alapbűncselekményhez. Mindez megerősíti azt a fenti állítást, miszerint a kínálati oldali teljesítményfokozószer-piac összeér más piacokkal és más szubkultúrákkal. Egy-egy kereskedő portfóliója diverzifikált, aminek részben a kockázatmentesítés, részben a testépítő szubkultúrában elfogadott, de jogilag tilalmazott teljesítményfokozó szerek használatához köthető mellékhatások kezelése, részben pedig a profit maximalizálása az oka.

A mintába került ügyekben a teljesítményfokozó szerek mellett a leggyakrabban előforduló szertípus valamilyen Magyarországon nem engedélyezett gyógyszer volt, jellemzően valamilyen szildenafil hatóanyag-tartalmú potencianövelő szer. Ezt követték a vényköteles, de nem a delikvens számára felírt gyógyszerek, a kábítószeres, illetve két esetben volt jel prekursor, illetve pre-prekursor (APAA) jelenlétére is.

A leggyakrabban lefoglalt teljesítményfokozó szer metándienon vagy metándrosztelenon volt. A metándienon az egyik legrégebben előállított anabolikus szteroid. Tesztoszteron-származék, amely rendkívül erős anabolikus tulajdonságokkal rendelkezik, mérsékelt androgén hatásokkal. Hatékony szer, mellékhatásoktól azonban korántsem mentes. Erősen hajlamos ösztrogénkonverzióra, ezért alkalmazása során gyakran előfordul gynecomastia (női mellúség), fokozott zsírfelhalmozódás, potenciazavar. Androgén tulajdonságaiból kifolyólag gyakori mellékhatások továbbá: zsíros, olajos bőr, pattanások, agresszió, a test és arcszövet fokozott növekedése (URL7).

3. számú ábra

Az elkövetési tárgyak gyakorisága a mintába került ügyekben (%)

Forrás: Ritter, 2022.

A mintában a második legnagyobb gyakorisággal a Stanazol vagy Stanazolol fordult elő, ami szintén anabolikus szteroid. Ezt követte a Kamagra, az erekciós zavarok kezelésére szolgáló szildenafil-citrátot tartalmazó készítmény, amely például a Viagra hatóanyagaként is ismert. A Kamagra Magyarországon nem engedélyezett gyógyszernek minősül. Az ügyek több mint 40%-ában szerepelt ez a szer. A negyedik leggyakoribb készítmény a Clenbuterol volt, ami egy nem szteroid gyógyszer, de amelynek szteroidszerű hatásai vannak. Segít ellazítani az izmokat és a légutakat. Eredetileg hörgőtágítóként használták

tüdőbetegségek, mint például asztma és krónikus obstruktív légúti betegség (COPD) esetén. Farmakológiai hasonlóságot mutat az epinefrinnel, de hatásai erősebbek és hosszabb ideig tartanak (URL8). A *Zitazonium* éppen az anabolikus szteroidok okozta gynecomastia kezelésére szolgál; az úgynevezett anti-ösztrogén gyógyszerek csoportjába tartozik. Összetett hatásának megfelelően a rosszindulatú emlődaganat és a peteérés nélküli meddőség kezelésére használják (URL9). Magyarországon engedélyezett, vényköteles gyógyszer, egyben a WADA-lista alapján – csak férfiak számára – tiltott teljesítményfokozó szer.

Konklúzió

A testépítő tevékenység széles körű elterjedése és a szubkultúrához kapcsolódó nyílt teljesítményfokozószer-használat növekvő egészségügyi és gazdasági kockázatai a 21. századra „bevonzották” a büntetőjogi szabályozást mint társadalmi eszközt a problémakezelésbe. A jelenség egyes aspektusainak kriminalizálása így oda vezetett, hogy a testépítő szubkultúra a vádlottak padjára került.

Ugyanakkor a kutatás eredményei azt jelzik, hogy a teljesítményfokozó szer használatát, illetve annak üldözését „senki nem veszi komolyan”. Az aláírt nemzetközi egyezmények ratifikációjával kipipáltuk a nemzetközi kötelezettségeinket, de a végrehajtáshoz ténylegesen szükséges keretek és eszközök hiányoznak. A vonatkozó hatályos jogszabályok és alkalmazásuk sok sebből vérzik, a büntetőjog önmagában alkalmatlan a jelenség kezelésére; számos szakterület együttgondolkodására és közös tevékenységére lenne szükséges a jelenség visszaszorításához. Ugyanakkor a teljesítményfokozó szerek, hamis vagy vényköteles, illetve a Magyarországon nem engedélyezett gyógyszerek iránti egyre szélesebb globális kereslet és az e-kereskedelem által megkönnyített beszerzés azt eredményezi, hogy egy roppant tőkeerős piac épült ki, amely dinamikájában közelít és össze is ér a kábítószerpiaccal.

A jogbiztonság problémakörén túl a gyógyszerhamisításból és a Magyarországon nem engedélyezett szerek adózatlan forgalmából származó bevételek egyértelmű veszteségei mind a gyógyszerpiacnak, mind pedig az államháztartásnak. Ugyanakkor, a tiltáson túl, azt gondolom, hogy a keresleti piacra fókuszáló, ellenőrzéshez és tanácsadáshoz kötött szerhasználat és hozzáférés biztosítása is felmerülhet alternatívaként, kivonva ezzel a testépítés és a szabadidős ultrasport világát a szükségtelen kriminalizálódásból.

Felhasznált irodalom

- Andreasson, J. & Johansson, T. (2019). Bodybuilding and Fitness Doping in Transition. Historical Transformation and Contemporary Challenges. *Social Sciences*, 8(3), 80. <https://doi.org/10.3390/socsci8030080>
- Locks, A. & Richardson, N. (2012). *Critical Readings in Bodybuilding*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203809457>
- Németh P., Gál A. & Szekeres D. (2020). A testépítés múltja és jelene Magyarországon. *Kultúra és Közösség*, 11(3), 69–78. <https://doi.org/10.35402/kek.2020.3.7>
- Ritter I. (2013). *A bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás nagy kihívása: Kínálati oldali kábítószer-bűncelekmények felderítése és bizonyítása Magyarországon*. Kutatási beszámoló. Kézirat. Országos Kriminológiai Intézet.
- Ritter I. (2019). *A büntetési gyakorlat szigorodása a kábítószer-kereskedelem esetében*. Kutatási beszámoló. Kézirat. Országos Kriminológiai Intézet.
- Ritter I. (2022). *Teljesítményfokozó szerrel visszaélés*. Kutatási beszámoló. Országos Kriminológiai Intézet.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *A gyilkos testépítő*. <https://www.netflix.com/title/81331076>
- URL2: *This is my story. Part I*. <https://www.rxmuscle.com/articles/latest-news/869-sally-mcneil-this-is-my-story-part-1.html>
- URL3: *International Standard Prohibited List*. <https://www.wada-ama.org/en/news/wada-publishes-2023-prohibited-list>
- URL4: *WADA confirms non-compliance of the International Federation of Bodybuilding and Fitness*. <https://mailchi.mp/5761c658e228/wada-publishes-testing-figures-and-encourages-sample-storage-lama-publie-les-donnes-de-contrles-et-encourage-la-conservation-des-chantillons-477601?e=a99e312fcb>
- URL5: *A Nemzetközi Doppingellenes Ügynökség (WADA) 2022*. https://www.antidopping.hu/Hirek/A_Nemzetkozi_Doppingellenes_ugynokseg_WADA_2022_oktober_17-en_m.html
- URL6: *Felhasználói útmutató a kv-k fogalommeghatározásához*. <https://ec.europa.eu/docs-room/documents/42921/attachments/1/translations/hu/renditions/native>
- URL7: *Dianabol side effects: Common and Other side effects*. http://scas.org.uk/wp-content/pages/dianabol_side_effects_common_and_other_side_effects.html
- URL8: *Clenbuterol: The new weight-loss wonder drug gripping Planet Zero*. https://web.archive.org/web/20070408150727/http://news.independent.co.uk/uk/health_medical/article2375069.ece
- URL9: *Zitazonium tableta betegtájékoztatója*. https://www.hazipatika.com/gyogyszerkereso/termek/zitazonium_10_mg_tableta/1873

Alkalmazott jogszabályok

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1996. évi LXIV. törvény a sportról

1998. évi LXXXVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról

2009/371/IB tanácsi határozat az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) létrehozásáról

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2013. évi CCVIII. törvény az Európa Tanács egészségügyi termékek hamisításáról és hasonló, közegészségügyi veszélyt jelentő bűncselekményekről szóló Egyezménye kihirdetéséről

47/2000. (XII. 14.) AB határozat

86/1998. (V. 6.) Kormányrendelet a meg nem engedett teljesítményfokozó szerek, készítmények és módszerek használata tilalmának szabályairól

Az Európa Tanács 135. számú Doppingellenes Egyezménye [Anti-doping Convention (ETS 135) (1998)]

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Ritter I. (2023). Testépítő szubkultúra a vádlottak padján. *Belügyi Szemle*, 71(10), 1855–1870.
<https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.10.12>